

MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

I. WSTĘP

II. ŹRÓDŁA MPHKZ

III. PODSTAWOWE ZASADY MPHKZ

IV. OCHRONA LUDNOŚCI CYWILNEJ

V. DOBRA I OBIEKTY CYWILNE- klasyfikacja i zakres ochrony

VI. OBRONA CYWILNA W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

I. WSTĘP

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych(MPHKZ) to jedna z najstarszych dziedzin prawa międzynarodowego publicznego(PMP), która reguluje postępowanie stron walczących w konfliktach międzynarodowych i nie międzynarodowych w zakresie metod i środków walki, zapewniając jednocześnie ochronę osobom, które nie uczestniczą w walce bądź przestały w niej uczestniczyć, a także dobrom i obiektom, które nie stanowią celu wojskowego.

Prawo to reguluje również sytuacje określane mianem okupacji wojennej, odnosi się też do tzw. wojen narodowowyzwoleńczych, nadając im status konfliktów międzynarodowych.

Według definicji sformułowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża(MKCK):

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych(MPHKZ) - to „normy międzynarodowe ustanowione przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, których szczególnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów humanitarnych wynikających bezpośrednio z międzynarodowych konfliktów zbrojnych i które z przyczyn humanitarnych ograniczają prawo stron konfliktu zbrojnego do swobodnego wyboru metod i środków prowadzenia działań zbrojnych lub chronią osoby i dobra, które są lub mogą być dotknięte skutkami konfliktu zbrojnego”

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych znane jest również jako międzynarodowe prawo humanitarne, prawo konfliktów zbrojnych lub prawo wojenne- pojęcia te są terminami równoznacznymi.

Jednak podczas XX Konferencji Czerwonego Krzyża, która odbyła się w Wiedniu w roku 1965, przyjęto określać system międzynarodowych norm prawnych stosowanych w konfliktach zbrojnych terminem „międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych”.

Jak już wspomniano wcześniej MPHKG stanowi część prawa międzynarodowego publicznego(PMP)- systemu prawnego, którego przedmiotem jest w głównej mierze regulowanie stosunków między państwami.

W stosunkach międzynarodowych uczestniczą nie tylko państwa, lecz także organizacje międzynarodowe o charakterze między państwowym(między państwowym np. ONZ, NATO), jak i pozarządowym(np. Amnesty International, Greenpeace International), a także stowarzyszenia osób prywatnych oraz międzynarodowe i transnarodowe przedsiębiorstwa.

Publiczne Międzynarodowe Prawo zajmuje się relacjami zachodzącymi między suwerennymi państwami i związkami państw oraz między państwowymi organizacjami międzynarodowymi.

MPHKZ, jako dziedzina PMP, reguluje stosunki zachodzące między podmiotami prawa międzynarodowego publicznego w sytuacji, gdy podmioty te są zaangażowane w konflikt zbrojny.

II. ŹRÓDŁA MPHKG

-umowy międzynarodowe i zwyczaj międzynarodowy, czyli tradycyjne źródła prawa międzynarodowego publicznego.

Do połowy XIX wieku umowy międzynarodowe w zakresie MPHKG miały charakter umów dwustronnych i regulowały różne kwestie prowadzonych lub zakończonych konfliktów zbrojnych między dwoma państwami.

Dopiero w połowie XIX wieku doszło do zawarcia pierwszych wielostronnych umów międzynarodowych odnoszących się do MPHKG- **Konwencja w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących, przyjęta w Genewie w 1864 roku.**

Ustanowiła wspólny znak chroniący wojskowe służby medyczne: **znak czerwonego krzyża na białym tle.**

Kolejne wielostronne umowy międzynarodowe przyjmowane w zakresie MPHKG były uwarunkowane praktyką konfliktów zbrojnych dwóch wojen światowych oraz konfliktów zbrojnych drugiej połowy XX wieku.

Współczesne MPHKG, zapoczątkowane konwencją z 1864 roku rozwijało się etapami, często po bolesnych wydarzeniach z zastosowania nowych rodzajów broni i wystąpienia nowych konfliktów zbrojnych.

Można wskazać trzy zasadnicze elementy charakteryzujące ewolucję MPHKG.

Są to:

1. sukcesywne dodawanie nowych kategorii do listy osób określanych jako „ofiary wojny”, którym MPHKG zapewnia ochronę(ranni i chorzy żołnierze, rozbitkowie, jeńcy wojenni, ludność cywilna na terytorium okupowanym, ludność cywilna jako taka), a także rozszerzenie zakresu sytuacji, w których ofiarom tym przysługuje ochrona(międzynarodowe i niemiędzynarodowe konflikty zbrojne),
2. regularne aktualizowanie i zmiana traktatów, by „dopasować” je do realiów konfliktów zbrojnych toczących się w danym czasie, zasady dotyczące ochrony rannych przyjęte **w 1864 roku, zmieniano następnie w latach 1906, 1929, 1949 i 1977,**
3. dwa odrębne nurty prawne w ramach MPHKG, wpływające na jego rozwój-
tzw. **prawo genewskie**, zajmujące się głównie ochroną ofiar konfliktów, np. niekombatantów lub osób, które przestały uczestniczyć w działaniach zbrojnych i tzw. **prawo haskie**, które wprowadza ograniczenia i zakazy w zakresie metod i środków walki.

W praktyce nurty te uległy połączeniu wraz z przyjęciem w 1977 roku Protokołów dodatkowych do Konwencji genewskich z 1949 roku.

Konwencje przyjęte podczas międzynarodowych konferencji, które odbyły się w **Hadze w latach 1899 i 1907**, kodyfikowały istniejące prawo zwyczajowe i regulowały prawa i obowiązki stron walczących w trakcie prowadzenia wojny. Ograniczały zakres dozwolonych metod i środków walki.

Rezultaty obrad pierwszej konferencji haskiej:

- Konwencja I o prawach i zwyczajach wojny lądowej,
- Konwencja II w sprawie zastosowania do wojny morskiej przepisów Konwencji Czerwonego Krzyża z 1864 roku.

Dru ga konferencja haska z 1907 roku uzupełniła oraz rozwinęła postanowienia prawa ustalonego na pierwszej konferencji oraz przyczyniła się do podpisania **13 Konwencji, normujących reguły prowadzenia działań zbrojnych:**

- Konwencja III dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich,
- Konwencja IV o prawach i zwyczajach wojny lądowej (wraz z załączonym do niej Regulaminem dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej),
- Konwencje obejmujące poszczególne kwestie prawa wojny morskiej (VI, VII, VIII, IX, X, XI i XII),
- Konwencje określające prawa i obowiązki państw neutralnych w czasie wojny (V i XIII).

W doktrynie prawa międzynarodowego przyjęto określać wymienione Konwencje haskie terminem „prawo haskie”.

Konwencje genewskie z 1949 roku o ochronie ofiar wojny są również pewnego rodzaju kodyfikacją MPHKZ.

- **Konwencja pierwsza i druga dotyczą polepszenia losu rannych i chorych w wojnie lądowej i morskiej,**
- **Konwencja trzecia rozwija przepisy MPHKZ dotyczące jeńców,**
- **Konwencja czwarta dotyczy ochrony ludności cywilnej i zawiera w znacznej mierze nowe przepisy.**

Zadaniem Konwencji jest ochrona ofiar konfliktów zbrojnych. W doktrynie prawa międzynarodowego nazwano je „prawem genewskim”.

W roku 1977 podpisano dwa Protokoły dodatkowe do tych Konwencji z zamiarem rozszerzenia zakresu ochrony ofiar wojny oraz wprowadzenia zmian w prawie haskim.

- **Pierwszy Protokół dodatkowy dotyczy konfliktów międzynarodowych,**
- **Drugi Protokół dodatkowy dotyczy konfliktów nie mających charakteru międzynarodowego.**

Z uwagi na liczbę ratyfikacji- 194 państwa są stronami, Konwencje genewskie są najpowszechniejszym instrumentem prawa międzynarodowego.

Protokoły dodatkowe uzyskały następującą liczbę ratyfikacji:

- **Protokół dodatkowy I – 172,**
- **Protokół dodatkowy II- 166**

Umowy międzynarodowe dotyczące MPHKZ w dużym stopniu są oparte na obowiązującym przed ich przyjęciem prawie zwyczajowym.

Obok umów międzynarodowych nadal obowiązującym źródłem MPHKG jest **międzynarodowe prawo zwyczajowe, będące „powszechną praktyką przyjętą jako prawo”**. Na zasadnicze elementy prawa zwyczajowego składają się:

1. **praktyka(usus)**- chodzi o działalność państw oraz ich organów, a także działalność organizacji międzynarodowych; **praktyka** nie może być jednostronna i dotyczyć tylko jednego państwa, powinna znaleźć zastosowanie w pewnej liczbie przypadków i co do zasady powinna być długotrwała,
2. **przeświadczenie**, że praktyka ta jest wymagana, zakazana bądź dozwolona, w zależności od charakteru normy, przez prawo(*opinio iuris*)- chodzi o przekonanie, że dana reguła jest normą prawa międzynarodowego, przy czym istotne znaczenie ma tu przekonanie organów działających w imieniu państwa(nie wystarczy powołanie się na doktrynę prawa międzynarodowego).

Prawo zwyczajowe w MPHKG wynika z instrukcji wojskowych, wewnętrznego ustawodawstwa i praktyki państw, oficjalnych wypowiedzi przedstawicieli rządów oraz istniejącego orzecnictwa sądów, trybunałów krajowych i międzynarodowych.

Warto podkreślić, że wiele reguł i zasad określonych w Konwencji haskich, w Konwencji genewskich jak i Protokołach dodatkowych, takich jak reguły prowadzenia działań zbrojnych czy traktowania osób nie biorących bezpośredniego udziału w takich działaniach ma charakter zwyczajowy.

Ponieważ reguły te i zasady są częścią zwyczajowego MPHKG, obowiązują one wszystkie państwa, bez względu na to czy dane państwo jest stroną wspomnianych wyżej Konwencji i Protokołów.

III. PODSTAWOWE ZASADY MPHKG

Zasada humanitaryzmu- w świetle której najwyższą wartością jest życie i zdrowie ludzkie.

Kładzie nacisk na zapobieganie ludzkim cierpieniom, na ich łagodzenie i na pomoc świadczoną potrzebującym w warunkach konfliktu zbrojnego. Prawdziwy humanitaryzm łączy się z bezstronnością tj . udzielaniem pomocy według kryterium nagłości i pilności potrzeb.

W prawie traktatowym zasada humanitaryzmu została dobitnie wyrażona w preambule IV Konwencji haskiej z 1907 roku pod postacią klauzuli odnoszącej się do sytuacji nieobjętych przepisami prawa humanitarnego.

Na cześć jej pomysłodawcy, Fiodora Martensa, delegata rosyjskiego na konferencji haskiej z 1899 i 1907 roku, klauzulę nazwano klauzulą Martensa.

Znaczenie tej klauzuli wyraża się tym, że obejmuje ona wszystkie nieobjęte konwencjami przypadki i nie pozwala na arbitralne decyzje.

Klauzula Martensa nabrała charakteru normy zwyczajowej i jako część prawa zwyczajowego została włączona do art. 1 ust. 2 przyjętego w 1977 roku Protokołu dodatkowego I (PD I) do Konwencji geneńskich z 1949 roku.

Treść klauzuli Martensa znalazła się także w preambule Protokołu II z 1977 roku (PD II), jak również w preambule Konwencji z 1980 roku o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki.

Zasada humanitaryzmu znalazła odzwierciedlenie w artykule 3 wspólnym dla czterech Konwencji genewskich z 1949 roku, zwanym „Konwencją w miniaturze”.

Normy zawarte w tym artykule, choć odnoszą się do międzynarodowych konfliktów zbrojnych, są uważane za prawo zwyczajowe i wprowadzają minimalny standard, poniżej którego strony wojujące nie powinny schodzić- bez względu na to, czy chodzi o konflikt wewnętrzny, czy międzynarodowy.

Zgodnie z art. 3 wspólnym dla czterech Konwencji, osoby niebiorące bezpośredniego udziału w działaniach wojennych powinny być traktowane w sposób humanitarny- zakazane są wszelkie zamachy na życie i nieetykalność cielesną, z torturami włącznie, zabronione jest branie zakładników oraz arbitralne egzekucje.

Strony wojujące chorym i rannym winny zapewnić opiekę lekarską.

Zasada rozróżniania- wzmianka o tej zasadzie pojawiła się w Deklaracji petersburskiej z 1868 roku o zakazie używania małokalibrowych pocisków eksplodujących. Zasada rozróżniania nie budzi wątpliwości na gruncie zwyczajowego MPHKG.

Strony konfliktu powinny zawsze rozróżnić osoby cywilne od kombatantów oraz dobra o charakterze cywilnym od celów wojskowych i kierować ataki jedynie przeciwko kombatantom i celom wojskowym.

Zasada rozróżniania uwzględniona została w Protokołach dodatkowych I i II z 1977 roku, w świetle których „w celu zapewnienia poszanowania i ochrony ludności cywilnej oraz dóbr o charakterze cywilnym strony konfliktu muszą przyjąć zasadę rozróżniania i w związku z tym kierować swoje operacje przeciwko celom wojskowym” - art. 48 PD I.

Ludność cywilna, ani osoby cywilne nie mogą być przedmiotem ataków – art. 51 ust. 2 PD I, art. 13 ust. 2 PD II, podobnie jak dobra o charakterze cywilnym, ataki powinny być ściśle ograniczone do celów wojskowych- art. 52 ust. 1 i 2 PD I.

Zasada rozróżniania wprowadza wyraźny podział na kombatantów i nie kombatantów oraz na cele wojskowe i obiekty cywilne.

W MPHKG nie ma więc kategorii pośrednich.

Zasada konieczności wojskowej- dzisiaj oznacza to niezbedność zastosowania takich sposobów walki, bez których nie można się obejść dla osiągnięcia celów konfliktu zbrojnego, przy zgodności ze współczesnym prawem i zwyczajami.

Żadna z dotychczas zawartych Konwencji nie zawiera prawnej definicji konieczności wojskowej.

Jednak na podstawie szeregu postanowień traktatowych i zwyczajowych, praktyki państw oraz orzecznictwa międzynarodowego można określić warunki dopuszczalności powoływania się na konieczność wojskową w sytuacji prowadzenia działań zbrojnych.

Strony walczące powinny podejmować działania:

- 1. rzeczywicie i bezpośrednio niezbedne- jest przekonanie, że muszą zostać podjęte takie środki, że nie sposób militarnie obywatelnika inaczej, np. zadając mu straty mniej dotkliwe,**
- 2. proporcjonalne w doborze środków- postugiwanie się dozwoionymi sposobami walki staje się zbrodnią wojenną, jeżeli czyni się z nich użytek w sposób przekraczający rzeczywistą potrzebę,**
- 3. nie naruszające norm prawa humanitarnego- nawet nagłą koniecznością wojskową nie można usprawiedliwiać metod czy środków walki, których stosowanie zostało zabronione normą MPHKZ.**

**Biorąc pod uwagę przedstawione wyżej przesłanki konieczności wojskowa
to:**

**Dopuszczalność podejmowania w czasie wojny działań rzeczywiście i bezpośrednio
niezbędnych dla militarnego obezwładnienia, polegających na zastosowaniu
środków, które pozostają we właściwej proporcji do tego celu i nie są zabronione
prawem międzynarodowym.**

Zasada proporcjonalności- jest próbą zbalansowania pozostających ze sobą często w konflikcie interesów wojskowych i humanitarnych (lub inaczej – konieczności wojskowej i zasady humanitaryzmu), i jest mocno powiązana z ograniczeniem przypadkowych szkód powstałych w wyniku operacji militarnych.

Z zasadą proporcjonalności ściśle związana jest zasada rozróżniania, bowiem dowódca ma obowiązek wybierać na cel ataku tylko cele wojskowe, a następnie dokonać oceny, czy dany atak na legalny cel nie narusza zasady proporcjonalności.

Zasada proporcjonalności znalazła wyraz wyłącznie w Protokole dodatkowym I z 1977 roku.

W świetle art. 51 ust. 5 lit. (b) PD I, zabrania się dokonywania ataków, które mogą spowodować niezamierzone straty wśród ludności cywilnej, ranienie osób, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub takie szkody i straty łącznie nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową. Zgodnie z art. 57 ust. 2 lit.(b) PD I, strony wojujące mają obowiązek odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że cel nie ma charakteru wojskowego lub korzysta ze szczególnej ochrony albo że można oczekiwać, iż wywoła on niezamierzone straty wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych lub szkody w dobrach o charakterze cywilnym albo takie straty i szkody łącznie, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej.

IV. OCHRONA LUDNOŚCI CYWILNEJ

Ochronę ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych normują następujące przepisy:

- IV konwencja genevska z 1949 roku o ochronie osób cywilnych podczas wojny (dalej zwana KG IV) oraz
- oba Protokoły dodatkowe z 1977 roku do Konwencji genewskich z 1949 roku, dotyczące ochrony ofiar międzynarodowych i międzynarodowych konfliktów zbrojnych(dalej zwane PD I i PD II).

Przepisy prawa międzynarodowego uzupełniają normy prawa zwyczajowego dotyczące ochrony osób cywilnych.

IV.1. Definicja osoby cywilnej i ludności cywilnej

Osobą cywilną jest osoba, która nie należy do sił zbrojnych danego państwa, ani też nie bierze udziału w działaniach zbrojnych.

Osoba cywilna nie może być zaliczona do poniżej wymienionych kategorii osób(art. 50 ust. 1 PD I), jeżeli:

- jest członkiem sił zbrojnych Strony w konflikcie lub też członkiem milicji oraz oddziałów ochotniczych będących częścią tych sił zbrojnych,
- jest członkiem innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, w tym także członkiem zorganizowanego ruchu oporu,
- jest członkiem sił zbrojnych, które określają się jako podlegające nieuznawanemu rządowi lub władzy,

- należy do pospolitego ruszenia(osób spontanicznie chwytających za broń w obliczu zbliżającego się nieprzyjaciela).

Obecność wśród ludności cywilnej (np. obecność ukrywających się wśród takiej ludności żołnierzy) nie pozbawia pozostałej ludności cywilnej tego charakteru(art. 50 ust. 3 PD I).

Ochrona ludności cywilnej może być rozpatrywana w dwóch sytuacjach podczas konfliktu zbrojnego;

- w toku bezpośrednich działań bojowych, gdy osoby cywilne mogą uciepać w wyniku ataku zbrojnego,
- gdy osoby cywilne znajdują się we władzy strony konfliktu, np. w wyniku okupacji wojskowej.

A. Sytuacja ludności cywilnej podczas prowadzonych działań zbrojnych

W toku prowadzonych działań zbrojnych strony walczące obowiązane są przestrzegać podstawowe zasady prawa humanitarnego tj:

- zasadę humanitaryzmu,
- zasadę proporcjonalności,
- zasadę rozróżniania.

Szczegółowe unormowania regulujące ochronę ludności cywilnej przed skutkami działań zbrojnych znajdują się w **Protokole dodatkowym I w art. 48, 49 i 51.**

W świetle tych przepisów zabronione są akty przemocy i groźby wobec ludności cywilnej oraz ataki **bez rozróżniania**.

B. Ochrona osób cywilnych znajdujących się we władzy strony konfliktu

W trakcie okupacji prawo humanitarne przyznaje osobom cywilnym szereg uprawnień, nakładając na wojskową administrację okupacyjną obowiązek poszanowania tych praw.

W toku okupacji podstawowe gwarancje w zakresie ochrony życia i zdrowia oraz godności osobistej dotyczące osób cywilnych, wyrażone w art. 75 PD I są **zachowane**.

W świetle powyższego artykułu 75 obowiązuje zarówno funkcjonariuszy cywilnych jak i wojskowych zakaz dokonywania:

- zamachów na życie, zdrowie, równowagę fizyczną i psychiczną, zwłaszcza zabójstw, tortur (zarówno fizycznych, jak i psychicznych), kar cielesnych i okaleczeń,
- zamachów na godność osobistą (zwłaszcza traktowania poniżającego i upokarzającego, zmuszania do prostytucji i wszelkich form ataku na obyczajowość),
- brania zakładników i kar zbiorowych.

W zakresie ochrony mienia ludność cywilna zachowuje prawo do poszanowania własności prywatnej, publicznej, zbiorowej i spółdzielczej, jednakże ochrona ta może ulegać ograniczeniu, gdy w grę wchodzi **bezwzględna konieczność wojskowa**, wynikająca z operacji wojennych.

Ochrona mienia może ulegać ograniczeniom również w razie dokonywania rekwizycji środków żywnościowych, artykułów lub przyborów lekarskich na potrzeby wojska.

Osoby cywilne mają prawo do wysyłania i otrzymywania wiadomości o charakterze rodzinnym.

Mają prawo do poszukiwania członków rodziny rozproszonych przez wojnę.

Osoby te mają prawo do otrzymywania przesyłek zawierających lekarstwa, materiały sanitarne, przedmioty służące wykonywaniu praktyk religijnych, a także niezbędną żywność, środki wzmacniające i odzież przeznaczoną dla dzieci poniżej lat 15, kobiet ciężarnych lub położnic.

C. Szczególna ochrona kobiet i dzieci

Szczególne traktowanie przyznane jest kobietom ciężarnym, położnicom i matkom małych dzieci. **Według przepisów KG IV** kobiety ciężarne mają być przedmiotem ochrony i specjalnego poszanowania.

Obowiązek „ochrony i specjalnego poszanowania” oznacza zakaz zabijania, złego traktowania lub ranienia.

Reguły dotyczące traktowania internowanych zawierają dodatkowe przepisy chroniące kobiety ciężarne, położnice i matki małych dzieci. Są one uprawnione do dodatkowej żywności stosownie do ich potrzeb fizjologicznych. Postanowienia KG IV gwarantują, że kobiety w połogu będą przyjęte do każdego zakładu dla ich leczenia i otrzymają opiekę taką jak udzielana jest ogółowi ludności.

W przypadku zatrzymania, uwięzienia lub internowania kobiet ciężarnych lub matek opiekujących się małymi dziećmi, państwo zatrzymujące powinno rozpatrzyć sprawy ich dotyczące w pierwszej kolejności.

Również w stosunku do kobiet ciężarnych i matek małych dzieci nie powinno orzekać się kary śmierci za przestępstwa związane z konfliktem zbrojnym; orzeczona kara nie podlega wykonaniu.

Dzieci również podlegają szczególnej ochronie, która polega na tym, że powinny być chronione przed wszelkimi postaciami zamachów na obywatelstwo.

Strony konfliktu powinny podjąć wszelkie starania, aby dzieci poniżej lat 15 nie uczestniczyły bezpośrednio w działaniach zbrojnych.

Gdy pomimo istniejącego zakazu dzieci biorą udział w działaniach wojennych, nie tracą przysługującej im szczególnej ochrony nawet wówczas, gdy nie zostanie im przyznany status jeńców wojennych.

W razie zatrzymania, uwięzienia lub internowania, dzieci powinny być trzymane w pomieszczeniach oddzielnych od osób dorosłych, z wyjątkiem, gdy przebywają razem z rodziną.

W stosunku do dzieci, które w chwili popełnienia przestępstwa nie przekroczyły 18 lat, nie wolno wykonywać orzeczonego wyroku śmierci.

Dzieci nie mogą być ewakuowane do obcego kraju, chyba, że zachodzi obawa o ich zdrowie i bezpieczeństwo.

W razie konieczności ewakuacji, należy zapewnić im ciągłość nauki, powinny być zaopatrzone w kartę tożsamości z fotografią i ze szczegółowymi danymi osobowymi, adresami rodziny i bliskich krewnych oraz danymi o stanie zdrowia.

Okupant winien zapewnić funkcjonowanie zakładów poświęconych opiece nad dziećmi i ich wychowaniu, np. żłobki, przedszkola i szkoły.

Ma także obowiązek uczynić wszystko celem ustalenia tożsamości dzieci.

Nie wolno mu zmieniać ich statusu prawnego (np. poddawać przymusowej adopcji) ani włączać do podlegających mu formacji lub organizacji.

Państwo okupacyjne winno zapewnić, aby dzieci osierocone lub oddzielone od rodziców były wychowywane przez osoby tej samej narodowości, języka lub religii.

V. DOBRA I OBIEKTY CYWILNE- klasyfikacja i zakres ochrony

Do dóbr i obiektów podlegających ochronie zalicza się:

1. miasta i wsie jako takie(przy czym szczególny status przysługuje miejscowościom niebronionym),
2. strefy i obszary poddane szczególnej ochronie(np. strefy bezpieczeństwa, strefy zdemilitaryzowane),
3. budynki i obiekty o charakterze cywilnym(budynki i obiekty, które nie mają znaczenia militarnego),
4. budynki i obiekty władz centralnych i lokalnych, chyba że są związane z siłami zbrojnymi i przyczyniają się do wysiłku wojennego; **szczególnej ochronie poddano budynki i wyposażenie obrony cywilnej,**
5. **dobra kultury,**
6. środki transportu cywilnego(takie jak: pociągi pasażerskie, promy, autobusy, tramwaje, samoloty cywilne i samochody należące do osób cywilnych), które nie są wykorzystywane do celów militarnych,
7. instytucje i obiekty przemysłowe, handlowe i finansowe, które nie wspierają wysiłku wojennego,
8. dobra niezbędne dla przetrwania ludności cywilnej(takie jak: spichlerze, magazyny z żywnością, zbiorniki wody pitnej),
9. budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły.

Ochroną są objęte dobra i obiekty o charakterze medycznym i sanitarnym (np. szpital, ambulans) oraz służące ochronie jeńców wojennych.

Specjalną ochroną w MPHKZ objęto środowisko naturalne- stronom walczącym nie wolno przeprowadzać ataków, które zmierzają albo mogą zmierzać do wywołania rozległych, długotrwałych i poważnych szkód w tym środowisku.

A. Budynki i obiekty o charakterze cywilnym

Zgodnie z zasadą rozróżniania, w trakcie prowadzenia działań zbrojnych strony konfliktu zobowiązane są do powstrzymania ataków na:

- domy mieszkalne,
- szkoły,
- muzea,
- pomniki historyczne,
- miejsca kultu religijnego,
- sklepy,
- place targowe,
- gospodarstwa rolne,
- inne budynki i instalacje nie mające znaczenia militarnego.

Objęte ochroną są również budynki cywilnej administracji centralnej i lokalnej.

B. Ochrona budynków i wyposażenia obrony cywilnej

Postanowienia dotyczące obrony cywilnej zawiera Protokół Dodatkowy I (rozdział VI) do Konwencji Genewskich z 1949 roku, dotyczący międzynarodowych konfliktów zbrojnych, przyjęty 8 czerwca 1977 roku.

Postanowienia protokołu mają za zadanie ograniczenia przemocy oraz ochronę ludności cywilnej poprzez dokładniejsze sformułowanie prowadzenia działań zbrojnych. W rozumieniu niniejszego protokołu:

Obrona cywilna- (w świetle art. 61 PD I)oznacza wypełnianie wszystkich lub niektórych zadań humanitarnych wymienionych niżej, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych i przewycięzania ich bezpośrednich następstw, jak również zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania.

Zadania realizowane przez obronę cywilną:

- (I) służba ostrzegawcza,
- (II) ewakuacja,
- (III) przygotowanie i organizowanie schronów,
- (IV) obsługa środków zaciemnienia,
- (V) ratownictwo,
- (VI) służby medyczne, włączając w to pierwszą pomoc oraz opiekę religijną,
- (VII) walka z pożarami,
- (VIII) wykrywanie i oznaczanie stref niebezpiecznych,
- (IX) odkażanie i inne podobne działania ochronne,
- (X) dostarczanie doraźnych pomieszczeń i zaopatrzenia,
- (XI) doraźna pomoc dla przywrócenia i utrzymania porządku w strefach dotkniętych klęskami,
- (XII) doraźne przywrócenie działania niezbędnych służb użyteczności publicznej,
- (XIII) doraźne grzebanie zmarłych,
- (XIV) pomoc w ratowaniu dóbr niezbędnych do przetrwania,
- (XV) dodatkowe rodzaje działalności, niezbędne dla wypełnienia któregoś z zadań wyżej wymienionych, w tym planowanie i prace organizacyjne.

Organizacje obrony cywilnej- określenie to obejmuje obiekty oraz formacje utworzone przez uprawnione władze strony konfliktu lub działające z ich upoważnienia w celu spełnienia wymienionych zadań i wyznaczone wyłącznie do tych zadań(art. 61 punkt b, PD I),

Personel obrony cywilnej- określenie to obejmuje osoby, które strona konfliktu zatrudnia wyłącznie do wykonywania wymienionych zadań, w tym personel wyznaczony przez uprawnioną władzę tej strony wyłącznie do zarządzania tymi organizacjami (art. 61 punkt c, PD I),

Materiały organizacji obrony cywilnej- określenie to oznacza wyposażenie, zaopatrzenie i środki transportu, które te organizacje użytkują dla wypełnienia wymienionych zadań(art.61 punkt d, PD I).

Ochrona ogólna obrony cywilnej- zgodnie z art. 62 PD I obejmuje cywilne organizacje obrony cywilnej, ich personel, osoby cywilne nie należące do organizacji obrony cywilnej, które na wezwanie uprawnionych władz wykonują pod ich kontrolą zadania obrony cywilnej.
Do budynków, materiałów używanych w celach obrony cywilnej i schronów stosuje się art. 52 PD I tj. przepisy dotyczące ochrony dóbr o charakterze cywilnym.

Organizacje cywilne obrony państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami konfliktu oraz międzynarodowe organizacje koordynujące- zgodnie z art. 64 PD I
ochrona konwencyjna obejmuje personel i materiały organizacji obrony cywilnej państw neutralnych lub innych państw nie będących stronami w konflikcie, które wykonują zadania obrony cywilnej na terytorium strony w konflikcie za jej zgodą i pod jej kontrolą.

Artykuły 62, 63, 65 i 66 PD I stosuje się do personelu i materiałów cywilnych organizacji obrony cywilnej tych państw, które wypełniają zadania wymienione w artykule 61.

Obrona cywilna na terytoriach okupowanych- zgodnie z art. 63 PD I organizacje obrony cywilnej otrzymują od władz okupacyjnych ułatwienia konieczne do wypełnienia swych zadań.

Mocarstwo Okupacyjne może ze względu bezpieczeństwa rozbroić personel obrony cywilnej.

Mocarstwo Okupacyjne nie powinno przeznaczać do innych celów ani rekwirować budynków lub materiałów należących do organizacji obrony cywilnej lub przez nie wykorzystywanych , jeżeli zmiana przeznaczenia lub zarekwirowanie przyniosłoby szkodę ludności cywilnej.

Mocarstwo Okupacyjne może zarekwirować lub przeznaczyć do innych celów środki wymienione wyżej , jeżeli takie przeznaczenie lub zarekwirowanie nie przyniesie szkody ludności cywilnej z zachowaniem warunków szczególnych:

- a) by te budynki lub materiały były konieczne do zaspokojenia innych potrzeb ludności cywilnej oraz**
- b) by zarekwirowanie lub przeznaczenie do innych celów trwało tylko tak długo, jak długo ta konieczność występuje.**

Mocarstwo Okupacyjne nie powinno przeznaczać do innych celów ani rekwirować schronów przewidzianych na potrzeby ludności cywilnej.

Ustanie ochrony(art. 65 PD I)- ochrona do jakiej mają prawo cywilne organizacje obrony cywilnej, ich personel, budynki, schrony oraz materiały, może ustać tylko w przypadku prowadzenia działań szkodliwych dla nieprzyjaciela lub wykorzystywania ich, poza ich właściwymi zadaniami do takich działań.

Nie uważa się za szkodliwe dla nieprzyjaciela:

- a) wykonywanie zadań obrony cywilnej pod kierownictwem lub nadzorem władz wojskowych,**
- b) współpracy cywilnego personelu obrony cywilnej z personelem wojskowym w wykonywaniu zadań obrony cywilnej ani przydzielenia osób wojskowych do cywilnych organizacji obrony cywilnej,**
- c) spełniania zadań obrony cywilnej, które mogą sporadycznie przynosić korzyść ofiarom wojskowym, zwłaszcza niezdolnym do walki.**

Nie należy uważać za działanie szkodliwe dla nieprzyjaciela noszenie lekkiej broni osobistej przez personel obrony cywilnej dla utrzymania porządku lub obrony własnej. Jednak w strefach, w których toczą się walki albo mogą się toczyć na lądzie, strony konfliktu powinny ograniczyć to uzbrojenie do broni krótkiej, takiej jak pistolety, rewolwery w celu odróżnienia personelu obrony cywilnej od kombatanów. Zorganizowanie cywilnych organizacji obrony cywilnej na wzór wojskowy ani też obowiązkowy charakter służby w nich nie powinny pozbawić ich ochrony.

Identyfikacja (art. 66 PD I) - każda strona konfliktu powinna dołożyć starań, by jej organizacje obrony cywilnej, ich personel, budynki i materiały mogły być zidentyfikowane, gdy są przeznaczone do zadań obrony cywilnej.

Schrony oddane do dyspozycji obrony cywilnej powinny być rozpoznawane w podobny sposób.

Na terytoriach okupowanych i w strefach, w których toczą się lub mogą toczyć się walki, personel obrony cywilnej powinien być rozpoznawalny na podstawie międzynarodowego znaku rozpoznawczego obrony cywilnej i karty tożsamości stwierdzającej jego status.

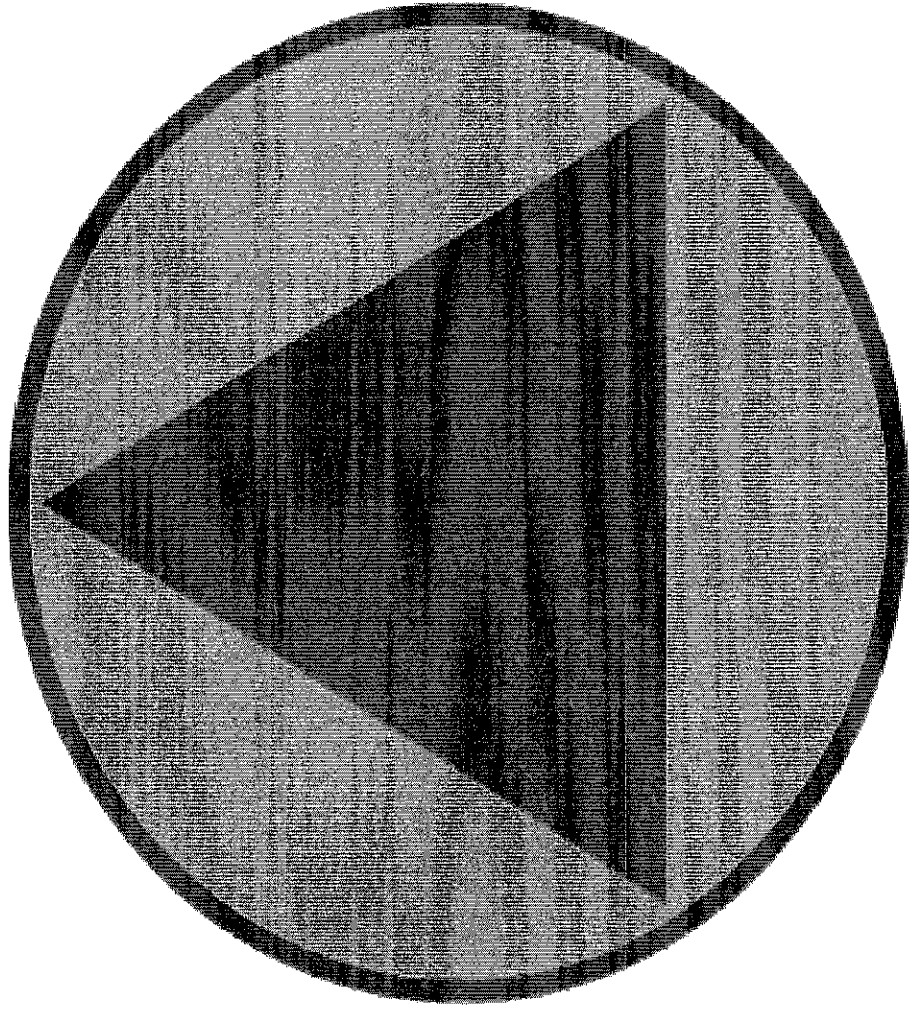
Wzory znaku rozpoznawczego oraz karty tożsamości przedstawiają następujące slajdy.

Wzory zawarte są również w rozdziale V załącznika I do PD I.

Niezależnie od stosowania znaku rozpoznawczego strony konfliktu mogą porozumieć się ustalając sygnały rozpoznawcze do identyfikacji służb obrony cywilnej.

W czasie pokoju znak rozpoznawczy może być używany, za zgodą uprawnionych władz państwowych do identyfikacji służb obrony cywilnej.

Do identyfikacji personelu medycznego i duchownego, formacji medycznych i środków transportu medycznego obrony cywilnej odnosi się artykuł 18 PD I (Identyfikacja).

Międzynarodowy znak obrony cywilnej ustanowiony zgodnie z PD I do KG z 12 sierpnia 1949 roku. Składa się z równobocznego niebieskiego trójkąta na pomarańczowym tle. Stosowany do oznaczania personelu, obiektów i materiałów obrony cywilnej.

Strona pierwsza

(miejsce na nazwę kraju
i władzy wystawiającej kartę)

KARTA TOŻSAMOŚCI

dla personelu obrony cywilnej

Nazwisko .....

.....

Data urodzenia (lub wiek) .....

Numer ewidencyjny (jeśli posiada) .....

Posiadacz niniejszej karty jest chroniony przez Konwencje
genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r. i przez Protokół dodatkowy
do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący
ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych
(Protokół I) jako .....

.....

.....

Data wystawienia .....

Numer karty .....

Podpis władzy
wystawiającej kartę
.....

Data wygaśnięcia ważności
.....

Strona odwrotna

Wzrost	Oczy	Włosy .....
Inne wyróżniające znamiona lub informacje .... Posiadanie broni		
Fotografia posiadacza		
Pieczęć	Podpis lub odcisk kciuka posiadacza albo jedno i drugie	

Członkowie sił zbrojnych i formacje wojskowe przydzielone do organizacji obrony cywilnej(art. 67 PD I)- członkowie sił zbrojnych i formacje przydzielone do organizacji obrony cywilnej podlegają poszanowaniu i ochronie, pod warunkiem, że:

- a) taki personel i takie formacje wojskowe są na stałe przydzielone do wypełnienia zadań, wymienionych w art. 61 PD I, i się temu poświęcają,
- b) po otrzymaniu takiego przydziału personel ten nie wykonuje innych zadań wojskowych w czasie konfliktu,
- c) **taki personel wyraźnie odróżnia się od innych członków sił zbrojnych, nosząc w sposób widoczny międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej oraz powinien być wyposażony w kartę tożsamości potwierdzającą jego status,**
- d) taki personel i takie formacje wyposaża się w lekką broń osobistą dla utrzymania porządku lub obrony własnej,
- e) taki personel nie bierze bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych, nie prowadzi działań szkodliwych dla strony przeciwnej ani nie jest wykorzystywany, poza swymi zadaniami obrony cywilnej do takich działań,
- f) taki personel i takie formacje spełniają zadania obrony cywilnej wyłącznie na terytorium państwowym swojej strony.

Budynki i istotne elementy materiałów i środków transportu formacji wojskowych przydzielonych do organizacji obrony cywilnej powinny być wyraźnie oznaczone międzynarodowym znakiem rozpoznawczym obrony cywilnej.

VI. OBRONA CYWILNA W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

A. Akty prawne norujące funkcjonowanie obrony cywilnej

1. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej(t.j. Dz.U. z 2016 roku poz. 1534, 2138, z 2017 roku poz. 60) oraz akty wykonawcze do niej,
2. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 5 listopada 2014 roku,
3. Protokół Dodatkowy I do Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 roku, dotyczący międzynarodowych konfliktów zbrojnych, sporządzony w Genewie 8 czerwca 1977 roku(Dz.U. z 1992, Nr 41, poz. 175), który Polska przyjęła 19 września 1991 roku.

Zgodnie z art. 17 ustawy o powszechnym obowiązku obrony centralnym organem administracji rządowej w sprawach obrony cywilnej jest Szef Obrony Cywilnej Kraju. Szefa Obrony Cywilnej Kraju powołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Szef Obrony Cywilnej Kraju podlega ministrowi do spraw wewnętrznych.

Zadania Szefa Obrony Cywilnej Kraju zostały powierzone przez właściwego ministra do spraw wewnętrznych Komendantowi Głównemu Państwowej Straży Pożarnej, **który zadania z zakresu ochrony ludności, w tym obrony cywilnej realizuje za pomocą Biura ds. Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej funkcjonującego w strukturze KG PSP.**

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 roku w sprawie Szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin do zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju należy:

1. inicjowanie, przygotowanie, wydawanie i opiniowanie projektów aktów normatywnych dotyczących obrony cywilnej,
2. uzgadnianie projektu planu obrony cywilnej państwa z Ministrem Obrony Narodowej oraz innymi właściwymi ministrami,
3. określanie założeń do planów obrony cywilnej województw, powiatów, gmin i przedsiębiorców,
4. opracowywanie założeń programowych oraz kierunków kształcenia i szkolenia pracowników, ratowników i ludności w zakresie obrony cywilnej,
5. dokonywanie oceny stanu przygotowań obrony cywilnej województw, powiatów i gmin,
6. planowanie potrzeb w zakresie środków finansowych i materiałowych niezbędnych do realizacji zadań własnych w zakresie obrony cywilnej,
7. określanie założeń dotyczących ewakuacji ludności i mienia na wypadek masowego zagrożenia,
8. opracowywanie na potrzeby ministra właściwego do spraw wewnętrznych i Prezesa Rady Ministrów, informacji dotyczących obrony cywilnej,
9. inicjowanie działalności naukowo-badawczej dotyczącej obrony cywilnej, a także udział w pracach unifikacyjno-normalizacyjnych w tej dziedzinie,

10. organizowanie i koordynowanie ćwiczeń w zakresie obrony cywilnej,
11. kontrolowanie przygotowania formacji obrony cywilnej i ratowników do prowadzenia działań ratowniczych,
12. kontrolowanie warunków odbywania zasadniczej służby w obronie cywilnej,
13. ustalanie normatywów w zakresie zaopatrywania organów i formacji obrony cywilnej w sprzęt, środki techniczne i umundurowanie niezbędne do wykonywania zadań obrony cywilnej.

Terenowymi organami obrony cywilnej są wojewodowie, starostowie, prezydenci miast.

Do zakresu działania szefa obrony cywilnej województwa, powiatu i gminy Słupia

Konecka należy:

- dokonywanie oceny stanu przygotowań obrony cywilnej,
- opracowywanie i opiniowanie planów obrony cywilnej,
- opracowywanie i uzgadnianie planów obrony cywilnej,
- organizowanie i koordynowanie szkoleń oraz ćwiczeń obrony cywilnej,
- organizowanie szkolenia ludności w zakresie obrony cywilnej,
- przygotowanie i zapewnienie działania systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzeżenia o zagrożeniach,
- tworzenie i przygotowywanie do działań jednostek organizacyjnych obrony cywilnej,
- przygotowywanie i organizowanie ewakuacji ludności na wypadek masowego zagrożenia dla życia i zdrowia na znacznym obszarze,
- planowanie i zapewnienie środków transportowych, warunków bytowych oraz pomocy przedmedycznej i społecznej dla ewakuowanej ludności,

- planowanie i zapewnienie ochrony plodów rolnych i zwierząt gospodarskich oraz produktów żywnościowych i pasz, a także ujęć i urządzeń wodnych na wypadek zagrożenia zniszczeniem,
- **planowanie i zapewnienie ochrony oraz ewakuacji dóbr kultury i innego mienia na wypadek zagrożenia zniszczeniem,**
- wyznaczanie zakładów opieki zdrowotnej zobowiązanych do udzielania pomocy medycznej poszkodowanym w wyniku masowego zagrożenia życia i zdrowia ludności oraz nadzorowanie przygotowania tych zakładów do niesienia tej pomocy,
- zapewnienie dostaw wody pitnej dla ludności i wyznaczonych zakładów przemysłu spożywczego oraz wody dla urządzeń specjalnych do likwidacji skażeń i do celów przeciwożarowych,
- zaopatrywanie organów i formacji obrony cywilnej w sprzęt, środki techniczne i umundurowanie niezbędne do wykonywania zadań obrony cywilnej, a także zapewnienie odpowiednich warunków przechowywania, konserwacji eksploatacji, remontu i wymiany tego sprzętu, środków technicznych oraz umundurowania,
- integrowanie sił obrony cywilnej oraz innych służb, w tym sanitarno-epidemiologicznych i społecznych organizacji ratowniczych do prowadzenia akcji ratunkowych oraz likwidacji skutków klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska,
- opiniowanie projektów aktów prawa miejscowego dotyczących obrony cywilnej i mających wpływ na realizację zadań obrony cywilnej,

- inicjowanie działalności naukowo- badawczej i standaryzacyjnej dotyczącej obrony cywilnej,
- współpraca z terenowymi organami administracji wojskowej,
- zapewnienie warunków do odbywania służby w obronie cywilnej,
- opiniowanie wniosków w sprawie tworzenia formacji obrony cywilnej, w których jest odbywana zasadnicza służba w obronie cywilnej,
- opracowywanie informacji dotyczących realizowanych zadań,
- współpraca z pełnomocnikami wojewodów do spraw ratownictwa medycznego i z terenowymi organami administracji wojskowej w zakresie dotyczącym realizowanych zadań,
- kontrolowanie przygotowania formacji obrony cywilnej i ratowników do prowadzenia działań ratowniczych,
- ustalanie wykazu instytucji państwowych, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych oraz społecznych organizacji ratowniczych funkcjonujących na ich terenie, przewidzianych do prowadzenia przygotowań i realizacji przedsięwzięć w zakresie obrony cywilnej,
- organizowanie i prowadzenie szkolenia ratowników odbywających zasadniczą służbę w obronie cywilnej,
- przygotowanie i zapewnienie niezbędnych sił do doraźnej pomocy w grzebaniu zmarłych.

Zgodnie z art. 137 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, obrona cywilna ma na celu:

- ochronę ludności, zakładów pracy i urządzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury,
- ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny,
- współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków.

Również punkt 88 Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP mówi o zapewnieniu bezpieczeństwa powszechnego (ratownictwo i ochrona ludności).

Podstawowe działania ochronne to:

- ratowanie życia, zdrowia i mienia,
- ratowanie środowiska przed klęskami żywiołowymi wywołanymi działaniami człowieka lub sił natury.

Zadania związane z ochroną ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych i przewyżczenie ich bezpośrednich następstw, jak też zapewnienie warunków do przetrwania wynikają z art. 61 PD I do Konwencji genewskiej z 1949 roku.

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi przeznaczonymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej.

Formacje obrony cywilnej składają się z oddziałów obrony cywilnej przeznaczonych do wykonywania zadań ogólnych lub specjalnych oraz innych jednostek tych formacji.

Formacje obrony cywilnej tworzą, w drodze rozporządzenia ministrowie, a wojewodowie, prezydenci miast w drodze zarządzenia, uwzględniając w szczególności: skalę występujących zagrożeń, rodzaj formacji, ich przeznaczenie oraz stan osobowy i strukturę wewnętrzną.

Formacje obrony cywilnej mogą tworzyć także pracodawcy w zakładach pracy.

Na mocy przepisów ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony RP wojewoda jest Szefem Obrony Cywilnej Województwa, starosta jest Szefem Obrony Cywilnej Powiatu, Wójt Gminy jest Szefem Obrony Cywilnej Gminy.